

GRAJSKA RAZVALINA PRI
VIŠNJI GORI (DOLENJSKO)

Pred večno lučjo.

Črtica. — Spisal Adolf Robida.

Po svojem prijatelju sem podedoval nekaj pisem in dnevnikov. Pismo, ki mi ga je pisal prav pred smrtjo, sem shranil kot dragocen spomin ...

* * *

Tesno mi je pri srcu, čudno v duši. — — — Poln nemirnega hrepenenja in želja sem hitel naprej po cesti in med ihtече prošnje neutešenega srca je silil strah. Po vsem telesu sem se tresel, srce mi je utripalo nemirno, v prsih me je dušilo, v glavi se je rodilo tisoč misli; a vse le za trenotek; — kakor blisk se je izgubilo vse in ostavilo temo. Po takih trenotkih ne vem, če sem sploh kaj mislil; če sem, je pa vse moje misli izpodrinilo naposled eno samo čuvstvo bojazni, obupa, trepeta ...

Ustna so se mi konvulzivno tresla, kri mi je šinila v glavo, in — kar nakrat sem zopet pobledel. — Glava je postajala težka, čutil sem, kot bi me kdo z žarečo iglo zbodel; in konec igle, ves razbeljen, je ril in silil po možganih, vzbujajoč tisoč in tisoč bolečin ob spominu na njo ... Noga se mi je šibila v kolenu, in kakor bi mi v mrzli zimi kdo ulil ledene vode po hrbtu, sem začutil utrujenost po sebi.

Prijel sem se za prsi, srce je za trenotek nehalo utripati; hipoma sem šinil z roko h glavi, da jo umirim. Rezek pisk tramvaja, ki je vozil z ovinka, me je dirnil in vzbudil ...

Kje sem?

Mimo mene je šel človek. Zavedel sem se. Nasloniti sem se moral ob zid, da nisem omedlel. Tako strašna je bila zavest, da izgubim njo, ki je vredna mojega hrepenenja.

Pred dušo je vstajala bela krsta, beli venci in beli trakovi. Videl sem svojo Elo na mrtvaškem odru; tako mirna je bila, oko zastrto za vedno — roke sklenjene za vedno — in oni nebeški mir, razlit po mladem licu. — Lasje so ji silili v obraz, vsa bleda je bila, in začutil sem čudni duh zastrte sobe, v kateri leži mrlič. In zdelo se mi je, da je odprla oko in me pogledala za hip, da zopet zamiži za vedno.

Divje sem kriknil. — — — Zopet je vstalo v meni onih tisoč nemirnih in begajočih misli. Hitel sem naprej, vedno hitreje in hitreje, da si preženem obup in bolečino.

Po tleh je bilo vse zamrzlo, ljudje so hodili svoja pota tiho in hitro; silen mraz je bil, a mraza še občutil nisem; odpel sem si suknjo, hotel sem

zraka, klobuk sem si potisnil nazaj, da je bilo čelo prosto. Mrzla snežinka mi je priletela na goreče lice.

Stresnil sem se. Proč, proč te misli, ona ne sme umreti. In kot bi se jih hotel otresti ali jim uiti, sem pospešil korak.

„He, prijatelj, pazi, vidiš, povozili te bodo!“ Pogledal sem človeka, ki je to govoril, začul kletvico kočijaža in brez volje sem mehansko okrenil z glavo nazaj.

Ta trenotek mi je šinila neka misel v glavo. „Nazaj k njej. Pri njej bom, od nje se ne ločim, tam počakam, da se odloči — — —“

A spomnil sem se, da sem bil ravnokar tam.

„Jutri jo obiščeš zopet,“ sem se tolažil, a nemir v meni je rastel vedno iznova. V meni je vse divjalo, kípelo. Tja v temo me je gnalo, v temo in samoto...

Temne sence so legale ob hišah, plazile so se okrog svetilk, izza oglov pa so prihajali ljudje. Hodili so mimo mene z velikimi očmi; upirali so vame poglede, začudeno zmajevali z glavo in odhajali dalje. Pred mano so se plazile sence, in sesale svoje temne poglede vame, rogale so se mi in smejale. Hotel sem jih zagrabiti — a ušle so mi...

Mrzel veter se je zadel ob mojo vročo glavo. Stresnil sem se, pogledal krog sebe in videl, da sem na ulici.

Blodilo je po glavi, srce utripalo, roka ni vedela, kaj dela, noga je divjala, v dušo je silil strah, obup. Gost pajčolan mi je zakril oči, zrl sem medlo predse, mehansko sem se prestopal in z vsemi svojimi tisoči in tisoči težkih misli sem bil sam, tako zapuščen in tako sam — pri Eli...

Zavrelo mi je po glavi, v utrujenih možganih je zakípelo... začutil sem, kot bi se mi nekaj v glavi trgalo...

Bledo lice, plah, napol mrtev pogled in kri, to sem videl, to mi je vstajalo pred dušo.

„Pojdi v cerkev, tam pri večni luči je tako lepo, tam zmoli zame očenaš... Ali pojdeš? Le pojdi!“

Zaslišal sem njen napol mrtvi glas, videl zopet vase uprto njeno umirajoče oko.

„Pojdi v cerkev!“

„Umrla bo...“ Strašno je zagrmela ta misel po moji glavi.

Ozrla se je vame. Menda je brala v mojem obrazu vse moje misli, spoznala moje gorje.

Mimo okna je šel nekdo. Videl sem megleno postavo, zdelo se mi je, kot bi bila ženska, bleda, suha, strašna. Nekaj je obstalo pod oknom, čutil sem, kot da je naslonil nekdo glavo ob steklo. Pogledal sem z izbuljenimi očmi...

Smrt, smrt!

In kot bi se bala, da sem jo spoznal, je odhitela dalje. Zavrelo mi je po glavi, možgani so

delovali vedno počasneje, naposled so utihnili, popolnoma so se umirili, onemogli so in počivali. Brez misli sem bil, kot bi bil izgubil zavest. Sanjavo mi je obviselo oko na njej. Krog usten mi je legal nasmeih bolesti, oko je zrlo mrtvo nanjo.

Začutil sem, da mi je stisnila desnico z obema rokama — zbudila me je iz trenutnega, predviharnega miru.

Planil sem kvišku. Obrnil sem se od nje, kot bi me bilo sram pred njo ali kot bi jo zasovražil. — A stisnila mi je vendar roko. — Spoznanje se je selilo v dušo...

„Umira...“

Zakriknil bi. Hlastno sem segel po palici in klobuku.

Nobene besede ji nisem rekel, stisnil sem ji roko, pogleda sta se ujela, njen poln usmiljenja in strahu, moj poln ljubezni in obupa. A vendar sva se razumela.

Še enkrat sem ji stisnil roko, pogleda nisem prenesel. Siloma so se mi odprle ustne, nehote sem rekel: „Ela, grem, grem, — tam pri večni luči — — —“, in zopet se mi je zapletel jezik, več nisem mogel reči, planil sem iz sobe.

Divjal sem dalje, po ulicah — do cerkve. — Mrzel piš — — — oster mraz — — — a ničesar nisem čutil. — Naprej sem hitel, naprej. — — —

Srce je bilo polno ljubezni in obupa, strahu in nad. Oblaki na nebu so viseli prav nizko in zdelo se mi je, da se jih dotika moja svinčeno-težka glava.

Za trenotek sem obstal, zazrl sem v oblak nad sabo. Kaj sem opazoval na njem, ne vem, dolgo sem ga zrl, potem sem stresnil glavo in se zavedel.

Hitel sem naprej kot hudodelec. Predramili so me težki udarci kladiiva. Nehote sem prestavljal nogo tako počasi, kot sem čul udarce zvona; ne vedoč, kako in kdaj sem odprl vrata v cerkev in stopil v svetišče.

Polmrak je bil razlit po prostorni cerkvi, tisti polmrak, ki tako dobro dé utrujeni duši. Po vseh prostorih se je razširjal opojni duh po kadilu, ki se ni še razpršil od zadnje službe božje. In ta duh mi je legal na prsi, nekako tajinstveno je silil vame; legel mi je na glavo, nekako težka mi je postala. Skoro me je za hip omotil. Srce mi je bilo v prsih z neizrečno burno silo.

Omahnil sem za korak nazaj in se naslonil na steber. Za nekaj hipov sem pozabil na vse, kot bi bil živ mrlič. — Kmalu se zavem in v duši so vstale prejšnje ure. Srce je zakrvavelo...

Ljudi ni bilo več v božjem hramu. Pokleknil sem na stopnice... Roke sem sklenil in uprl oko v Križanega. A le za hip. Glava se mi je sklonila, pokrili

sem si obraz z rokami . . . Zaihtel sem . . . Tako hudo mi je bilo . . . Srce se mi je stiskalo v prsih . . .

Pred mano je zaprasketala večna luč. Kako medla je bila, kako blede je sevala skozi rdeče steklo; in nemirno je plapolala, kakor moje srce . . .

„Pojdi pred večno luč,“ mi je zazvenelo po glavi. Zdaj sem bil tam in sem molil . . . Po dolgem času sem bil zopet v cerkvi, da prosim za njo, za Elo. —

Če sem kdaj v svojem življenju molil goreče in srčno, sem tedaj. Molitev mi je vrela iz duše, gorka, srčna . . .

Nekako groza me je obšla, duh sveč, težak in čuden, mi je padal na prsi. In jaz sem klečal nepremično, kot bi bil marmornat kip. Zvesto sem uprl oči v Križanega, ustne se niso premikale, iz oči mi je lila počasi solza in srce je prosilo nežno in zapupno zanjo.

„Reši jo!“

Niti za hip nisem mislil nase, niti na to, kaj bi storil potem, če jo izgubim; le zanjo mi je hitela duša k nebu. Roke sem vil proti oltarju, tresle so se mi v molitvi.

„Reši jo! reši jo!“

Glava se mi je sklonila na prsi — zajokal sem neutešno. In zopet sem začul oni večni akord želeče duše . . . „Reši jo, reši jo!“

Zadnji dnevi mojega življenja so se mi porajali v duši, vse sem zopet in še enkrat preživel.

Ležala je na postelji, blede in upadla. To ni bila več bledota, to je bila mrliška polt. Koža pod očmi se je bila nagubančila, kot bi bila razpokana in med te gube so lile solze, ki teko same od sebe, kot v tolažbo za ono dolgo, predolgo pot, ki vodi v večnost. — — —

Njeno modro oko, sicer še vedno resno in mirno, se je lesketalo med temi solzami tako žalostno; zdelo se mi je, da je osteklenelo. Nemirno je begalo sem ter tja, obstalo povsod za trenotek, potem je šlo naprej svojo žalosti polno pot, dokler se ni umirilo in zrló neizrazito predse.

Iz roke je izginila vsa kri: blede, voščena je bila, koščena in prozorna; modre žile so se poznale in so vidno utripale. Povzdignila je roko, tresla se ji je, in zopet je omahnila nazaj.

Lasje niso bili v redu; koder za kodrom je silil na visoko čelo in nekako zveržen in zvit je ležal na njem, kot bi se rogal obrazu . . . Ustnice so bile višnjeve in razpokane. Malce so bile odprte, kot bi hotele govoriti. Na gornji se je še poznal sled krvi. Tupatam si opazil na obrazu liso, drugače pa je bil rumenkastobel. Po licih in krog usten sem videl globoko začrtano potezo. Gube na čelu so mi pravile, da se bojuje duša s telesom.

Po bledih licih je bil razlit mir, oni nebeški mir, ki krasi le čisto, nedolžno dušo. Mir na obrazu, radi matere . . .

V strašnih urah svoje bolezní Ela ni skrbela zase, ampak za mamico. Ona ne sme videti, kaj trpi. Z boleznim nasmehom jo je izkušala tolažiti. Kaj bo počela mamica, če ji ona umre . . .

Zapodil sem te spomine, nevoljen sem udaril z nogo ob tla, a misli nisem mogel odpoditi, siloma se je vrnila . . .

Je li mogoče, da sem prenesel vse to, vse to videl in ravnal tako, kot sem? — Videl sem vse in občutil vse, morda več in bolj kot vsi drugi, in vendar sem stal pred njo miren, z nasmehom na ustih, a s smrtjo v srcu.

Dvojno smrt sem nosil v duši: strah za njo in obup zase. Če jo izgubim! Glava je bila vroča, žile na čelu so se napele in kri je burno vrela po njih. Nemirno mi je trepetalo srce. Tresel sem se pred mislijo, da izgubim za vedno njo, ki mi je vse in nič . . .

Da, nič, nič! . . . Kaj sem jaz njej pravzaprav? Tujec, ne več! Ljubil sem jo, kot ljubi pomlad svoje cvetke. Znala je Ela za to mojo ljubezen, jaz pa nisem vedel, sem li našel v njenem srcu vsaj usmiljenje. Odgovorila mi ni nikdar. — Negotovost mi je razdevala dušo in čakanje in negotovost sta najhujši muki za hrepeneče srce . . .

Danes sem to občutil dvojno. Kaj sem jaz njej in kaj je ona meni?

Sedel sem k njeni bolniški postelji. Oko se mi je ljubeče uprlo v blede lice. Deval sem ji obkladke na glavo. Potem sem zopet sedel z obupom v duši in s strahom v srcu.

In prijela me je za roko in mi jo stisnila prvič v življenju tako gorko kot še nikdar. — Hotela mi je dati s tem novega življenja — a povečala mi je le trpljenje. Zdelo se mi je kot da posipa mojo smrtno posteljo z vijolicami in šmarnicami, da bi ne občutil smrti. A znal sem dobro, kaj pomeni to. In žalostno sem jo pogledal.

Čutil sem, kot bi kdo bil po moji utrujeni glavi, počasi, zato pa so bile bolečine tem večje. V meni je vse zarojilo, in moje oko je obviselo na njenih ustnah, kot bi pričakoval od njih še zadnjega udara. Neizrazito in topo sem zrl nanjo. Izpustil sem njeno roko. Govoriti nisem mogel . . .

Mehansko sem vstal in ji dal nov obkladek; to sem storil menda zato, ker mi je šinilo trenutno v glavo. Potem sem zopet sedel. Njeno blede lice mi je sililo v dušo. Postal sem tako mehak, nehote se mi je utihotapila solza v oko. Menda v tolažbo!

Zajedel sem se v ustnice in krčevito vrgel glavo nazaj, kot bi hotel s tem zabraniti mislim, da bi ne silile vame.

Objelo me je hrepenenje ... Moje misli so se dotikale neba in moje želje so prosile tako milo, tako srčno: „Moj Bog!“ Proseče srce, ki je v vsem obupu vedno še upalo, je klicalo: „Moj Bog!“

BOSANSKA DEKLICA

Srečaval sem v duhu ljudi, mimo mene so hiteli s svojimi velikimi očmi, a te velike oči so bile mrzle in hladne. V mojih očeh pa je gorel plamen ljubezni, ki je ugašajoč še vedno plamtel kvišku. V moje srce je silil mrzav in ledena zima.

Ta hip sem jo zazrl pred seboj; razpuščene lase, stekleno oko, bolesten izraz obraza, kri ... V meni je vse zatrepetalo ...

Kri! kri! Kriknil sem. Videl sem njen krvavi obraz — — — kri — — — kri ...

Možgani so prenehali delovati, a le za hip, takoj sem začutil zopet vso svojo strašno grozo ...

Nenadno sem postal miren, obraz se je zvedril, boleče poteze so se oblažile, trenutno sem občutil neko nepopisno blaženost, oči so se zablesketale, roke sem sklenil tako proseče, v srce se je selilo solnce, duša je bila polna upa, večna luč je zaprasketala. Plamen je silil kvišku, povzpел se je više in više in se zopet krčil.

V sebi sem začutil klic: Kvišku! Srce je bilo polno, tiho hrepenenje je leglo na vsemir in duša je zaprosila še enkrat:

„Križani! Usmiljeni! Reši jo!“

In milost božja se mi je selila v dušo, mir molitve se mi je selil v srce. In tisti trenotek sem bil srečen, zelo srečen. In zrl sem v duhu angela, čistega in belega, nedolžnega kot lilijo, ki je hitel k nebu, nesoč na perutih mojo molitev ...

Nekaj časa je minilo. Onemogel sem klečal, misli so mi izginile iz vroče glave, utrujen sem bil ...

Duh rož je napajal zrak. Večna luč je silila kvišku, kot bi tudi njen plamenček hotel nesti mojo prošnjo pred prestol božji. Veliko je bilo moje upanje ...

* * *

Prijatelj ni upal zaman. Ozdravela je. — Čez leto dni sta se poročila. — In tedaj sta dolgo klečala oba pred večno lučjo.

Lilija.

Zložil Silvin Sardenko.

Lilija rase
v skritem ograjku,
lilija bela
čista nad vse.

Kot da je pala
angelu s krila,
ko je ponoči
mimo priplul.

Ni še nobene
shojene steze,
ni še nobene
sape do nje.

Čuvaj te roka
božja nevidna,
lilija bela —
čisto srce.

